

Csak a szavak (Baka Istvánról)

Nem ismertem Baka Istvánt. Hogyan is ismerhettem volna, hiszen tizenegy éves voltam, amikor meghalt – gondoltam, így kezdem ezt a mai estét, pedig hazudok. Simán ismerhettem volna. Én Makón éltem, ő Szegeden. (Összehasonlításképpen: Makónak az Szeged, mint Szegednek Budapest, és Budapestnek Bécs: a legközelebbi, eggyel nagyobb viszonyítási pont.) Én gyerekként (most már hiába is titkolnám) verseket írtam, amik megjelentek a szegedi *Kincskereső* gyerekfolyóiratban, ő pedig a *Kincskereső* szerkesztője volt. Kislányként jártam egyszer a szerkesztőségben is; és elég sok mindenre emlékszem, a porra, a könyvekre, az írógépekre, keserű mosolyokra; de rá nem. Aztán sokakat megismertem, akiknek fontos volt: nem csak a versei, de a személye is. Olvastam Darvasi László, pontosabban Szív Ernő *A berlini fekete füzet* című kisregényét, amiben Baka Istvánt, pontosabban annak alteregóját, Bakó Andrást gyászolja el: azt hiszem, ez volt az első olvasmányélményem a gyászról, sokat lehet belőle tanulni. És immár szegedi egyetemistaként megismertem Baka özvegyét, aki a mai napig minden irodalmi programon ott van a lányukkal, és az ízlésük vitathatatlan.

De mégsem erről szeretnék beszélni, hanem arról, amikor a verseivel találkoztam. A találkozásainkat – nem csak emberekkel, de élethelyzetekkel, érzelmekkel, szövegekkel – két nagy csoportba sorolhatjuk. Vannak a túl korai és a túl kései találkozások. (Harmadik csoport – véleményem szerint – a gyakorlatban nem létezik.) Tehát míg elmondhatom, hogy Baka Istvánnal túl későn (nem) találkoztam, úgy elmondhatom, a szövegeivel túl korán: túl korán az én életemben. A Baka István vers- és prózamondó versenyre delegált versmondólányként böngésztem át először a szövegeit, hogy mondható verset találjak. És bár Bakának számtalan szerepverse volt, mert számtalan figura elevenedett meg a költészete által – Trisztán, Liszt Ferenc, Ady, Yorick, a kitalált-fordított Sztyeapan Pehotnij vagy a döblini elmeagyógyintézetben lakó Széchenyi István – nos, talán nem meglepő, ha azt mondom, e szerepek közül meglepően kevés áll jól egy tizenéves kislánynak, aki a tanulmányi versenyekre széles fehér gallérral és mindig kibomló copfban érkezik. Azt gondoltam, az nem árthat, ha az életmű elejéről választok, így a mai napig, ha álmomból felkeltenének, akkor is el tudnám kezdeni:

„Azt hittük, hogy a dzsungelek
szobánkban folytatódnak...”

Azért arra az érzésre pontosan emlékszem, hogy tudtam, én még nem tartok itt. Az illúzióvesztés dala ez, nekem pedig még illúzióin sem voltak, nemhogy elvesztettem volna őket: bár utólag visszanézve ez sem teljesen pontos. Vannak ezek az évek, amikor az ember azt hiszi, számít, hogy ki nyer meg egy szavalóversenyt; később más versenyeket akar megnyerni, díjakat, pozíciót, népszerűséget, vagy csak emberi játszmákat, egy élhető hétköznapot. És ez a vers éppen erről szól: hogy utólag visszanézve semmi sem olyan pontos. Sem a fiatalkor, amikor azt hittük, hogy a dzsungelek szobánkban folytatódnak, sem az öregkor, amikor már ezekkel az illúziókkal leszámoltunk –

de az öregkor sem pontos. Amikor Baka István azt írja, „most rettegünk, gerillaként hová / rejtőzhet még a holnap”, harminchárom éves. (Összehasonlításképpen: én, aki most a

színpadon állok, harminckilenc). Nem hozzáöregedtem a vershez, hanem túl vagyok ezen a koron, és nem rettegek, mert nem engedem meg magamnak. És már tudom, hogy nincs öregebb, mint egy harminchárom éves férfi. A negyven körüli nők a munkában hisznek. Elmennek a festékboltba, és rápingálják azt az átkozott dzsungelt a falra, ha már az álmodozás haszontalannak bizonyult.

Ma már, ha átlapozom Baka verseit, más kap meg természetesen. Egy költő, aki még mert költő lenni, és bízott a költői képekben. Aki szerette és értette a tájverseket. Számára még valódi, téttel bíró kérdés volt, van-e táj a tekintetünk nélkül – a mai irodalomnak már csak tekintete van, ami a tükörképével szemez, táj sehol. A *Tájkép fohással* így kezdődik: „Vonul a szürke téli ég / kopottas írógépszalag” – hát tessék, már írógépet sem használ senki. Néha a legkorszerűbbnek hitt dolgok avulnak el a legszédítőbb sebességgel (nota bene dzsungel), mégis megejtő, hogy amíg a *Tájkép fohással* esetében a valóság válik szöveggé (tájképpé az írógépszalagon keresztül), addig a híres, majdnem utolsó versben, a *Csak a szavak* esetében a szöveg válik valósággá. Most, amikor minden nap szembesülhetünk azzal, hogy a világ körülöttünk újra és újra összeomlik, mint a Déva vára, nehéz elképzelni, mégis muszáj, hogy a szavak jelenthetnek valódi kapaszkodókat.

„Csak a szavak már nem maradt más
csak a szavak csak a szavak
a tó szavában úszom én hol
a hínár mondata tapad

testemre és a mélybe húzna
de hát az is csak szó a mély
nevezz meg és a név a szó majd
kiszabadulva partot ér

csak a szavak már nem maradt más
nem táplál a kenyér s a bor
lélek vagyok ki test-koloncát
hurcolva folyton megbotol

a semmi és a lét közötti
küszöbön bár ez a küszöb
szó maga is csak és riadtan
tévelygek a szavak között

jó volna lenni még talán de
mit is tegyek ha nem lehet
a szótáradba írj be s néha
lapozz föl engem és leszek”

Nem ismertem Baka Istvánt, pedig mindannyian ismerhetjük.